YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№12

ISSN: 2992-8982

https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/

2025

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 2025-yil, dekabr.

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir oʻrinbosari:
Karimov Norboy Gʻaniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, Oʻzbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, Oʻzbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, “Nobel” mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a’zosi, Turkiya – Oʻzbekiston doʻstlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat Gʻafforovna, pedagogika fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdugʻaniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Koʻnak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixoʻja oʻgʻli, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, Oʻz.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshligʻi oʻrinbosari
Ochilov Farkhod, Oʻzbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshligʻi
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil oʻgʻli, texnika fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), katta oʻqituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon oʻgʻli, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor oʻgʻli, TDIU katta oʻqituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:
Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow))
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po‘latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
G‘afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o‘qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja’sur Artiqboy o‘g‘li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:
Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko‘rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: “Ma’rifat-print-media” MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O‘zR Tabiat resurslari vazirligi, O‘zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

MUNDARIJA

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA DAVRIDA TIJORAT BANKLARI LIKVIDLILIK XAVFINI BOSHQARISHI........44
Baxromov Nodirjon Muxammadamin o‘g‘li

TURIZM XIZMATLAR BOZORI ISTE’MOLCHILARINI SEGMENTLASH USULI ASOSIDA DIVERSIFIKATSIYA KONSEPSIYASINI ISHLAB CHIQISH........48
Maxmudova Aziza Pirmamatovna

“INNOVATSION AGROTEXNOLOGIYALAR VA “YASHIL IQTISODIYOT” TAMOYILLARI ASOSIDA G‘ALLA YETISHTIRISH BARQARORLIGINI BAHOLASH........53
Turayeva Gulizahro

АНАЛИЗ ЦЕНООБРАЗОВАНИЯ НА ЗЕРНОВЫЕ ПРОДУКТЫ ПО ДАННЫМ МАРКЕТИНГОВЫМ ИСЛЕДОВАНИЯМ (НА ПРИМЕРЕ НАМАНГАНСКОЙ ОБЛАСТИ)........57
Баҳриддинов Жаҳонгирбек Равшанжон ўғли

KICHIK BIZNES RIVOJINI TA’MINLASHDA BOZOR INFRATUZILMALARINING AHAMIYATI........62
G‘aniyev Botir Baxtiyorovich, Zakirova Gulnora Mirzaliyevna

KICHIK SANOAT ZONALARI FAOLIYATINI SAMARALI BOSHQARISH METODOLOGIYASI VA YO‘LLARI........67
Shodmonqulov Kamoliddin Murodillaevich

INNOVASION FAOLIYAT XARAJATLARINING BUXGALTERIYA HISOBI VA AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH........73
Mustafoyev Akbar Mustafo o‘g‘li

MAHSULOT DIVERSIFIKATSIYASI VA LOGISTIKA XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISH ASOSIDA EKSPORT POTENSIALINI OSHIRISH YO‘LLARI........78
Maxkamov Ibrayim, Jo‘raboyeva Shohida Kamoliddin qizi

REKLAMA SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA RAQAMLI MARKETING STRATEGIYALARI ROLI........83
Abduxalilova Laylo To‘xtasinovna, Raxmonqulova Shahrizoda

SIRKULYAR IQTISODIYOTDA YOPIQ SIKL NAZARIYASINING ROLI........87
Sodikov Zokir Rustamovich

YASHIL TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHDA MOLIYAVIY RAG‘BATLAR VA ULARNING NATIJALARI........92
Axmadjonova Gulmira Xabibulla qizi

MAMLAKAT IQTISODIYOTI RIVOJLANISHIDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING ROLI........97
G‘aniyev Baydulla Toshmurodovich

АНАЛИЗ ПОДХОДОВ ЦЕНТРАЛЬНЫХ БАНКОВ К РЕГУЛИРОВАНИЮ ИННОВАЦИОННЫХ БАНКОВСКИХ ПРОДУКТОВ: СРАВНЕНИЕ УЗБЕКИСТАНА И МЕЖДУНАРОДНОЙ ПРАКТИКИ........101
Даулетиярова Шахло

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ РЫНКА ЦЕННЫХ БУМАГ УЗБЕКИСТАНА........109
Кадирова Хадича Тураевна

XORIJ MAMLAKATLARINING IQTISODIYOTNI UGLERODSIZLASHTIRISH STRATEGIYALARI: O‘ZBEKISTON UCHUN TAKLIFLAR........115
D.X. Pulatov, F.E.Shamsiyev

O‘ZBEKISTONDA ISLOM MOLIYASI: MUAMMOLAR VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI........125
Sattorov Ixtiyor Ochilovich, Karimov Shohruh Yo‘ldoshali o‘g‘li

HISOB SIYOSATI TARKIBIY TUZILISHI MASALALARI........133
Botirova Raximaxon Abdujabbarovna

QURILISHDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING MOLIYAVIY TAHLILI........136
Musayeva Shoira Azimovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

KICHIK SANOAT ZONALARINI RIVOJLANTIRISH ORQALI AHOLI TURMUSH FAROVONLIGINI OSHIRISH 144
Axmedov Oybek Turgunpulatovich

O'ZBEKISTON SUG'URTA BOZORI PORTFELI TAHLILI 149
Madraximov Ilxom Kamilovich

FOYDA SOLIG'INING O'ZIGA XOS MUAMMOLI JIHATLARI 154
Zaripov Xusan Baxodirovich

AGRAR SEKTORNI INNOVATSION MODERNIZATSIYA QILISHDA INVESTITSIYA OQIMLARINI BOSHQARISH MODELLARINI TAKOMILLASHTIRISH 159
Xamrayev Quvvat Iskandarovich

OLIY TA'LIM XIZMATLARI BOZORIDA MARKETING TADQIQODLARINI TAKOMILLASHTIRISH 163
Jalilov Jamshid G'anijonovich, Safarov Zavqiddin Zokir o'g'li

MINTAQA SANOAT TARMOG'I RIVOJLANISHINING IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI 168
Xayitboev Abror Quvondiqovich

РОЛЬ СМЕШАННОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ (BLENDED FINANCE) В ПОВЫШЕНИИ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ КОММУНАЛЬНЫХ УСЛУГ: УРОКИ РАЗВИВАЮЩИХСЯ СТРАН 174
Гулмаматова Дурдона Шерали кизи

KORXONALARDA STRATEGIK BOSHQARUV 180
Musayeva Dilnoza Dilshatovna

BANK TIZIMIDA MARKETING AHAMIYATI VA BANK MARKETINGI 184
Usubjonov Zaxriddin Vasliddin o'g'li

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN XORJIY KREDIT MABLAG'LARINI JALB KILISH HUQUQIY JIHATLARI 189
Qulliyev Anvar Zayniddinovich

TIJORAT BANKLARINI TRANSFORMATSIYALASH SHAROITIDA CHAKANA XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI 194
Alimov Umid O'ktambayevich

MAHSULOTLARNING RAQAMLI PASPORTI TIZIMINI JORIY ETISH OMILLARI VA TO'SIQLARI 200
Avloqulova Sadoqat Sobirjon qizi

KORXONALARDA FOYDA VA ZARARLARNI TAHLIL QILISHDA INNOVATSION METODLAR AHAMIYATI 207
Ernazarov Ortiq Eshnazarovich, Farog'at Xo'jabekova

ВЛИЯНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА НА ЭКОНОМИЧЕСКОЕ БЛАГОСОСТОЯНИЕ, А ТАКЖЕ НОВЫЕ МЕХАНИЗМЫ ПОВЫШЕНИЯ ДОХОДОВ НАСЕЛЕНИЯ 212
Останов Эгамберди

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA VA INNOVASION TEXNOLOGIYALARNI INTEGRATSIYALASH: MOHIYATI VA RIVOJLANISH IMKONIYATLARI 218
Xakimova Xulkar Xamidovna

QORAQALPOG'ISTON VA XORAZM OZIQ-OVQAT SANOATINING IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI HAMDA UNI YANADA RIVOJLANTIRISH YO'LLARI 224
Tleuov Niyetulla Raxmanovich

OILAVIY KORXONALARNING IQTISODIY TIZIMDAGI O'RNI 230
Shadiyeva Gulnora Mardiyevna, Rustamova Zarina Rustamovna

SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA O'ZBEKISTON OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA MARKETING FAOLIYATINI MODELLASHTIRISH VA BOSHQARISH MEXANIZMLARI 234
Sadikov Shoxrux Shuxratovich

XIZMAT KO'RSATISH SOHASI KORXONALARINING RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISHDA RAQAMLI XIZMATLARNING AHAMIYATI 238
Asenbaeva Aydaygul Edenbaevna

BARQARORLIK VA YASHIL MENEJMENT: ILMIY-NAZARIY YONDASHUVLAR VA AMALIY AHAMIYATI 242
Djalilova Dilbar Abdikarim qizi

HUDUDLARNING IQTISODIY SALOHIYATINI INNAVATSION-INVESTITSION BOSHQARISH STRATEGIYASI VA MEXANIZMI (XORAZM VILOYATI MISOLIDA) 247
Maqsudova Malohatxon Maqsudovna, Yaxshimuratov Maqsadbek Narimon o'g'li

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI DAVLAT BUDJETINI 2026-YILGI SOLIQ SIYOSATINING TAHLILI VA XALQARO SOLISHTIRMA YONDASHUVI 251
Abdullayev Zafarbek Safibullayevich

O'ZBEKISTON MINTAQALARIDA AYOLLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISH OMILLARI256
Mamataliyeva Dilnoza Raxmonovna

TRANSFORMATSIYALASHUV SHAROITIDA INVESTITSIYALAR SHAKLLANISHI VA ULARNI SAMARALI BOSHQARISH YO'NALISHLARI 259
To'rayev Jasurali To'rayevich

O'ZBEKISTONDA SAVDO TASHKILOTLARINING FAOLIYATI VA RIVOJLANISH HOLATI 264
B. Sulaymonov

NAMANGAN VILOYATIDA "YASHIL IQTISODIYOT" MODELIGA O'TISH JARAYONIDA KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING IQTISODIY FAOLLIGI 270
Xonto'rayev Obbosxon Kamolxon o'g'li

O'ZBEKISTONDA "YASHIL" IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI 274
Xoshimov Pazliddin Zuxurovich

KICHIK BIZNES ORQALI ISH O'RINLARINI YARATISH STRATEGIYALARI: NAMANGAN VILOYATI MISOLIDA 278
Ergasheva Nigora Abdigapparovna

MAMLAKATIMIZDA QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'INING IJTIMOIY-IQTISODIY AHAMIYATI 283
Quryozov Sardorbek Sharifboevich

РАЗРАБОТКА И ПРИОРИТИЗАЦИЯ КЛЮЧЕВЫХ ИНДИКАТОРОВ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЛЯ ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНОЙ ПАНЕЛИ МОНИТОРИНГА ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БОЛЬНИЦ: ЭКСПЕРТНАЯ ОЦЕНКА СО СТОРОНЫ РУКОВОДИТЕЛЕЙ МЕДУЧРЕЖДЕНИЙ 290
Шухратов Мамуржон Шухрат угли

MAHALLIY DAVLAT HOKIMIYAT ORGANLARINI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA BOSHQARISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR 297
Nurmurodov Zafarjon Nurmurod o'g'li

BANK TIZIMINING BARQAROR MOLIYAVIY RIVOJLANISHINI TA'MINLASH VOSITALARI 303
Sadikov Iskandar Gayratovich

ЗЕЛЕНОЕ ФИНАНСИРОВАНИЕ В ЗЕЛЕНОЙ ЭКОНОМИКЕ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА 308
Халиков С. Х.

HUDUDIY IQTISODIY RIVOJLANISHDA KICHIK BIZNESNI ROLI VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH CHORALARI 313
Ergashev Jamshid Jamoliddinovich

ИСТОРИЧЕСКИЙ ПРОЦЕСС СТАНОВЛЕНИЯ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ 317
Мажидова Фарангиз Фуркатзода

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDAGI TADBIRKORLIK SUBYEKTLARIDA ISHLAB CHIQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH 321
Isakov Oybek Jamoliddinovich

NORASMIY KOOPERATSIYA MUNOSABATLARINING FERMER XO'JALIKLARI YETISHTIRGAN MAHSULOT MIQDORIGA TA'SIRINI BAHOLASH 325
Ismoilov Azamat

O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA FOIZ RISKINI BOSHQARISH AMALIYOTI 332
Seitnazarov Daniyar Baxadirovich

RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA SUT VA SUT MAHSULOTLARINI QAYTA ISHLOVCHI KORXONALAR FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH 341
Normuradov Nurbek Sunatilloevich

"AYOL RAHBARLAR: RAHBARLIK SALOHIYATI VA ISH JOYIDA TENGLIK" FRANSIYA DAVLATI TAJRIBASI ASOSIDA 346
Abduraxmonova Feruzabonu

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

QISHLOQ XO'JALIGIDAGI KLASTERLARNING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH ... 352
Dildora Yuldasheva

TIJORAT BANKLARINING DEPOZIT BAZASINING YETARLILIGINI TA'MINLASH YO'LLARI ... 359
I.J. Isakov

OLIY TA'LIM SIFATINI OSHIRISH VA IQTISODIY DIAGNOSTIKA O'TKAZISHNING XORIJ TAJRIBASI ... 363
Xo'jaxonov Ma'rufxon Xamidxonovich, Axmedov Oybek Turg'unpulatovich

INKLYUZIV TA'LIMNI MOLIYAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHDAGI MUAMMOLAR VA ULARNI YECHISH YO'LLARI ... 369
Egamberdiyeva Dilorom Botir qizi, Pulatova Moxira Baxtiyorovna

"KREATIV IQTISODIYOT" HAMDA "TURIZM" TUSHUNCHALARINING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI ... 374
Abdurasulov Shovqiddin Erkin o'g'li

THE STRATEGIC ROLE OF THE INDUSTRIAL SECTOR IN THE NATIONAL ECONOMY AND DEVELOPMENT FACTORS ... 380
Rakhimov Bakhromjon Ibroximovich

INVESTITSIYALARNI MOLIYALASHTIRISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI ... 386
Ismailov Dilshod Anvarjonovich

GLOBAL INCOME INEQUALITY IN 2024: CAUSES, PATTERNS, AND CONSEQUENCES ... 393
Ilxomjonov Jaxongir Alisher o'g'li

ТОРГОВЫЕ ОТНОШЕНИЯ В СВОБОДНО ЭКОНОМИЧЕСКИХ ЗОНАХ: ПРОБЛЕМЫ И РЕШЕНИЯ ... 401
Шарифходжаев Шавкат Окилович, Ачилова Ширин Шавкат кизи

O'ZBEKISTON KON-METALLURGIYA SANOATI: RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA HOZIRGI HOLATI ... 407
Ergashov Botirjon Ergashovich

PENSIYA JAMG'ARMASIDA DAVLAT BUDJETI TRANSFERTLARI ULUSHI HAMDA UNING XORIJ TAJRIBASI ... 415
Sherjonov Doniyor Saparbayevich

O'ZBEKISTON SANOAT KORXONALARINI QIMMATLI QOG'OZLAR BOZORIDAN FOYDALANIB MOLIYALASHTIRISHNING HOZIRGI HOLATI VA MUAMMOLARI ... 419
Igitov Jurabek Kuzibekovich

QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'I BO'YICHA FIRIBGARLIKLAR: MEXANIZMLARI, SABABLARI VA ULARNI OLDINI OLISH YO'LLARI ... 425
Eshkarayev Bobir Chariyevich

TOG' VA TOG'OLDI HUDUDLARIDA QISHLOQ XO'JALIGINI DIVERSIFIKATSIYA QILISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI VA IQTISODIY SAMARADORLIGI ... 431
Abdulxayeva Gulshan Maxmudovna

TURIZM SOHASINING IJTIMOIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI (SAMARQAND VILOYATI MISOLIDA) ... 435
Xalimov Shaxboz Xalimovich

SANOATDA IQTISODIY MOLIYAVIY HISSOBOTLAR XALQARO STANDARTLARINI RAQOBATBARDOSH KORPORATIV STRATEGIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA QO'LLASH ... 442
Turaboev Ibroxim Ismoil o'g'li

ФОНДИРОВАНИЕ И СТРАХОВАНИЕ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВЫМИ РИСКАМИ АПК: СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ И МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ ... 447
Дурманов Акмал Шаймарданович

PAXTA-TO'QIMACHILIK KLASTERLARI RIVOJLANISHINING STATISTIK KO'RSATKICHLARI TAHLILI ... 456
Atajanova Guli Maxsudbekovna

JAHON MOLIYAVIY BOZORLARI BARQARORLIGIGA GLOBAL IQTISODIY INQIROZLAR VA GEOSIYOSIY OMILLARNING TA'SIRI HAMDA ULARNI BOSHQARISH STRATEGIYALARI ... 462
Abdurazakova Nargiza Rixsibayevna

QISHLOQ XO'JALIGIDA RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISH VA OZIQ-OVQAT MAHSULOTLARINI ISHLAB CHIQARISHDA BOSHQARUV QARORLARINING IQTISODIY TAHLILI......467
Mamadiyarov Dilshad Uralovich

PAXTA TOZALASH KORXONALARINING TARKIBIY BO'LINMALARIDA MOLIYAVIY BOSHQARUV TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI......474
Murodov Orif Jumayevich, G'ulomov Xaydarbek Ilyos o'g'li

BARQAROR KELAJAK SARI: MAMLAKATDA EKOLOGIK XAVFSIZLIKNI MUSTAHKAMLASH......482
Abdullaev Shavkatjon Maxmudillaevich

ZAMONAVIY IQTISODIY SHAROITLARDA KORXONALARNING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASH......487
Abdulakimova Moxina Farxod qizi

UMUMIY OVQATLANISH SHAHOBCHALARINING FAOLIYATI SAMARADORLIGINI TAHLIL QILISH......493
Amiriddinova Muslima Zayniddin qizi

XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA MIJOZLAR EHTIYOJINI O'RGANISH VA XIZMAT SIFATINI OSHIRISHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI......498
Babayeva Lola Ibragimovna

MINTAQADA TARIXIY VA MADANIY TURIZMNI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARINI KENGAYTIRISHDA DAVLAT HAMDA XUSUSIY SHERIKCHILIK TIZIMIDAN FOYDALANISH......504
Xusanov Chari Kadirovich

PROSPECTS FOR IMPROVING INFRASTRUCTURE FOR SMALL BUSINESS AND ENTREPRENEURSHIP IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN......509
Botirova Xulkar Olimjonovna

THE IMPACT OF AGRICULTURAL CLUSTERS ON FOOD SECURITY AND MACROECONOMIC STABILITY......514
Sherkulov Shohruh Erkin ugli

OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA ISSIQXONA IQTISODIYOTINI O'RNI VA NAZARIY–METODOLOGIK ASOSLAR......520
Otavullaev Sukhrob Sa'dullo o'g'li

IJTIMOIY AHAMIYATI YUQORI LOYIHALARNI DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGI ASOSIDA BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH......524
Taspanova Ayzada Kenjebayevna

KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIDA RAQOBAT STRATEGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH......529
Sharopova Nafosat Radjabovna, Jamolova Aziza

TIKUV-TRIKOTAJ KORXONALARIDA ISTE'MOLCHILARNING XULQ-ATVORINI O'RGANISHNI TAKOMILLASHTIRISH......537
Sultonova Zulxumor, Bobojonov Baxrombek Ro'zimovich

INTERNATIONAL TRADE BETWEEN INTEGRATION AND ISOLATION: INNOVATION AND UNCERTAINTY IN A FRAGMENTING GLOBAL ECONOMY......542
Zakhidov Azizbek Rustamovich

QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI QO'NG'IROT TUMANIDA SIGIRLAR BOSH SONINING PROGNOZ KO'RSATKICHLARI......548
Sabit Gabbarov

TO'QIMACHILIK MAHSULOTLARI EKSPORTINI OSHIRISHDA YASHIL MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH......552
Ergashxodjayeva Shaxnoza Djasurovna, Xo'janova Husnora

O'ZBEKISTONDA IQTISODIY O'SISH SIFAT OMILLARINING TA'SIRINI BAHOLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH......558
Bustonov Mansurjon Mardonakulovich

ОБЩАЯ КОНЦЕПЦИЯ СТАБИЛЬНОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ФИНАНСОВЫХ РЕСУРСОВ......567
Зайналов Джахонгир Расулович

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ РЫНКОВ КАПИТАЛОВ......571
Хотамкулова Мадина Санжар кизи, Зайналов Джахонгир Расулович

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

IPOTEKA KREDITI MEXANIZMLARINI RIVOJLANTIRISH BO'YICHA AMALIY ISHLAR TAHLILI 576
A'zamxo'jayeva Nihola Sulaymon qizi

KORXONALARDA YASHIL MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISHNING XORIJ TAJRIBASI 581
Abdurashidova Nigora Alisherovna, Abduqodirova Donoxon

KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIDA ISHLAB CHIQARISH SALOHIYATINI OSHIRISH OMILLARI VA MEZONLARI 588
Jumanov Ruslanbek Bobojanovich

O'ZBEKISTONIDA MEHNAT BOZORINING TARKIBIY TRANSFORMATSIYASI VA UNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI 592
Rasulev Alisher Fayziyevich, Qodirov Asliddinxo'ja Mahammadjon o'g'li

STUDY OF THE ECONOMIC EFFICIENCY OF GREEN BONDS, ECOLOGICAL LOANS, AND GREEN INVESTMENT FUNDS, AS WELL AS THEIR IMPORTANCE IN THE FINANCIAL SYSTEM 595
Avazov Azizbek Ashurali o'g'li

KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIK TERMINOLOGIYASINING ILMIY-TAHLILIY TALQINI 603
Aripov Oybek Abdullayevich

O'ZBEKISTONDA MEHNAT BOZORINING TARKIBIY TRANSFORMATSIYASI VA UNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI 608
Rasulev Alisher Fayziyevich, Qodirov Asliddinxo'ja Mahammadjon o'g'li

FERMER XO'JALIKLARIDA INVESTITSION JARAYONLARNI TASHKIL ETISH VA OPTIMALLASHTIRISH 611
Kdirbaev Amir Marat uli

ITALIYA VA YAPONIYADA DAVLAT QARZINING UZOQ MUDDATLI BARQARORLIGI: FISKAL QOIDALAR VA QARZ BOSHQARUVI STRATEGIYALARINING QIYOSIY TAHLILI 614
Abdurahimov Abror Zafarovich, L.M. Tashpulatova

ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ: ВОЗМОЖНОСТИ ПЕРСОНАЛИЗАЦИИ, ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ 621
Камалова Малика Низамовна, Очилов Акрам Одилович

O'ZBEKISTONDA YASHIRIN IQTISODIYOTNING ISHSIZLIK DARAJASIGA TA'SIRINI IFODALOVCHI ASOSIY OMILLAR 626
Raxmonov Bekzod Sharibjon o'g'li

GLOBAL XAVFLARNING KESKINLASHUVI SHAROITIDA QAYTA SUG'URTANI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI 631
Norov Zarif Shamsiddinovich

INNOVATSION SUG'URTA XIZMATLARINI JORIY ETISH ORQALI IXTIYORIY SUG'URTA XIZMATLARINI TAKOMILLASHTIRISH 638
Xayitov Nodirjon Uzokovich

VOSITACHILIK XIZMATLARINI KO'RSATUVCHI SUBYEKTLAR AUDITI SIFAT NAZORATI652
O.Q. Qo'shmatov

AUDITORLIK XULOSASINI SHAKLLANTIRISHDA MATEMATIK MODELLARDAN FOYDALANISH MASALALARI 657
I.Qo'ziyev, F.Ochilov

MAJBURIYATLAR HISOBINING NAZARIY ASOSLARI 664
Ochilov Farxodjon Shavkatjon o'g'li

ВОПРОСЫ РЕОРГАНИЗАЦИИ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА В СЕЛЬКОМ ХОЗЯЙСТВЕ 669
Розиков Жалил Жалолович

TOVAR-MODDIY ZAXIRALAR AUDITINI O'TKAZISH TARTIBI 678
M.Xayitboyev

USTAV KAPITAL HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH 683
Inomjon Sherimbetov

QISHLOQ XO'JALIGIDA KOOPERATIVLARNI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI 688
Mirzayev Musurmon Umidullayevich, Ziyadullayev Ilhom Narkobilovich

EKSPORT BOZORLARINI DIVERSIFIKATSIYA QILISHDA MOLIYAVIY RAG'BATLARNING ROLI 694
Galiyev Tohir Fazliddinovich

ZAMONAVIY LOGISTIKA TIZIMIDA MARKETING STARTEGIYALARIDAN FOYDALANISHNI TAKOMILLASHTIRISH 700
Abduqodirova Umida G'ayrat qizi

QASHQADARYO URBANIZATSIYALASHGAN HUDUDLARIDA AGLOMERATSIYA JARAYONLARIGA TA'SIR KO'RSATUVCHI OMILLAR 706
Nazarova Feruza Usmonovna

TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN ALOQA KORXONALARINI KREDITLASHNING ZARURLIGI HAMDA IQTISODIY AHAMIYATI 713
Shaymatov Mansur Jo'rabaevich

MOLIYAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARI ASOSIDA MOLIYAVIY AKTIVLARNI TAN OLISH 720
Odiljonova Oybarchin Fayzullo qizi

QISHLOQ XO'JALIGIDA INNOVATSION TRANSFORMATSIYA BARQARORLIGINI BAHOLASH 724
Sanetullaev Aybek Esbosinovich

XALQARO AVTOMOBIL ISHLAB CHIQARUVCHI KOMPANIYALARNING RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI 728
Xidoyatov Mirsaid Mirmuhsumovich

ENSURING THE FINANCIAL SUSTAINABILITY OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS: STRATEGIES FOR RESILIENCE IN AN ERA OF DECLINING RESOURCES AND RISING EXPECTATIONS 734
Inomiddin Imomov

"YASHIL" TEXNOLOGIYALARNI IQTISODIY RIVOJLANISHGA INTEGRATSIYA QILISHNING NAZARIY ASOSLARI 744
Miraxmedova Maftuna Ibragimovna

ИНТЕГРАЛЬНЫЙ ПОДХОД К ОЦЕНКЕ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ 751
Алиева Эльнара Аметовна

AHOLI DAROMADLARI VA ULARNING SHAKLLANISH MANBALARI 756
So'fiyeva Xusniya Soxibjonovna

НАУЧНО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ПРОЕКТИРОВАНИЮ И РАЗВИТИЮ ЭЛЕКТРОННОЙ КОММЕРЦИИ В УЗБЕКИСТАНЕ 760
Назарова Гулчехра Нурмуханбетовна

СОВРЕМЕННЫХ ПОДХОДОВ ПО ОЦЕНКЕ ЭКСПЛУАТАЦИОННОЙ УСТОЙЧИВОСТИ МАЛОМОЩНЫХ СЕТЕВЫХ ФОТОЭЛЕКТРИЧЕСКИХ СТАНЦИЙ 766
А.Р. Кудратов

IJTIMOIY XIZMATLAR KO'RSATISH JARAYONIDA TASHKILIY VA IQTISODIY MUNOSABATLAR 775
Berdiyeva Nafisa Qahramonovna

QISHLOQ XO'JALIGIDA INNOVATSION BIZNESNI BOSHQARISH VA YANGI TEXNOLOGIYALAR ORQALI SAMARADORLIKNI OSHIRISH 780
Mamadiyarov Dilshad Uralovich, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li

GRUZIYA TAJRIBASIDA BARQAROR TURIZMNI TA'MINLASHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARI VA ULARNING O'ZBEKISTON SHAROITIDA QO'LLANILISHI 786
Suyunova Dilnoza Mexridin qizi

INNOVATSION FAOLIYATNING MINTAQADA XIZMAT KO'RSATISHNI TAKOMILLASHTIRISHDAGI XUSUSIYATLARI 790
Fayziyeva Shirin Shodmonovna

QORAQALPOG'ISTON HUDUDIDA ETNOGRAFIK TURIZM KLASTERINI SHAKLLANTIRISHNING IQTISODIY OMILLARI 795
Kunnazarova Orazxan

MAMALAKATIMIZ IMPORTI VA EKSPORTIDA KICHIK BIZNESNING ULUSHI 798
Jo'rayev Ilhomjon Kamolidinovich

YEVROOBLIGATSIYA VA UNING AKSIYADORLIK JAMIYATLARI TOMONIDAN EMISSIYASI 807
Avezov Ibrohim Ilxomovich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

IQTISODIYOTDAGI INNOVATSION O'ZGARISHLAR SHAROITIDA TO'QIMACHILIK KORXONALARIDA RAQOBATBARDOSHLIKNI BOSHQARISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI 808
Xonkeldiyeva Komilaxon Ravshanjon qizi

SPORT ANJOMLARI SANOATIDA INNOVATSION JARAYONLARNI TIZIMLASHTIRISH MODELINING ZARURATI 813
Xamraqulov Ixtiyor Baxtiyorovich

GREEN MARKETING STRATEGIES AND THE APPLICATION OF NEUROMARKETING METHODS IN THEIR DEVELOPMENT 819
Samadov Asqar Nishonovich, Latipova Go'zal

OZIQ-OVQAT SANOATIDA KICHIK KORXONALAR SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI 825
Mavlanova Barchinoy Shonazar qizi

BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISHDA INVESTITSIYALAR AHAMIYATINING EMPERIK TAHLILI 831
Nazarova Ra'no Rustamovna, Najmiddinov Yahyo Fazliddin o'g'li

YASHIL TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA MEHMONXONALAR ROLI: MUAMMOLAR VA IMKONIYATLAR 840
Raxmonova Nigina Anvarovna

IJTIMOIY SIYOSAT SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI: O'ZBEKISTONNING AMALIY YONDASHUVI VA RIVOJLANGAN MAMLAKATLAR TAJRIBASI 844
Bafoyev Farrux Jo'raqulovich

AHOLI IJTIMOIY HIMOYASINI KUCHAYTIRISH MUAMMOLARI 852
Ulashev Xubbim Askarovich

YASHIL TA'LIM RIVOJLANISH BOSQICHLARI: YAPONIYA MISOLIDA 856
Raxshona Nabibullayeva

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA ELEKTRON SAVDONING MINTAQA IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISHGA TA'SIRI 861
Mo'minov Yahyobek Shokirjon o'g'li

TUROPERATORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI 865
Toshev Akmal Salimovich

TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH ORQALI MINTAQADA AHOLI DAROMADLARINI OSHIRISH YO'NALISHLARI 874
Quldasheva Maftuna Musurmon qizi

ФАКТОРЫ И МЕХАНИЗМЫ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ 878
Алиева Эльнара Аметовна, Рахматхонов Саидодилхон Расулхон угли

МЕХАНИЗМЫ УСТОЙЧИВОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ В СТРАНАХ С РАЗВИВАЮЩЕЙСЯ ЭКОНОМИКОЙ: РОЛЬ ESG-ИНСТРУМЕНТОВ, ДИНАМИКА РАЗВИТИЯ РЫНКА ЗЕЛЁНЫХ ОБЛИГАЦИЙ И ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ НА ПРИМЕРЕ УЗБЕКИСТАНА И МАЛАЙЗИИ 884
Нарзуллаева Мехрангиз Акобировна

DORIVOR O'SIMLIKLAR SAVDOSIDA QIYMAT ZANJIRI TAHLILI: IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISH OMILLARI 893
Maftuna Ermatova Arslonbek qizi

O'ZBEKISTON VA TURKMANISTON O'RTASIDAGI SAVDO AYLANMASI TAHLILI 899
Voxidova Mehri Xasanovna

GLOBAL KOMPANIYALARDA RAQAMLI MENEJMENTNING SAMARADORLIK KO'RSATKICHLARI 905
Axmedov Sardor Shuxrat o'g'li

IQLIM O'ZGARISHLARI VA GLOBALLASHUV SHAROITIDA EKOLOGIK-HUQUQIY TA'LIMNI RIVOJLANTIRISH 912
Jumanazar Xolmuminov

YASHIL IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHNING JAHON TAJRIBASI 916
Kalandarova Elnura Muzaffar qizi

INNOVATSION IQTISODIYOT SHAROITIDA HUDUDLARNING INVESTITSIYAVIY JOZIBADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI 921
Rahmatullayev Bobir Chorshamiyevich

FINANCING WATER RESILIENCE: A FEASIBILITY ANALYSIS OF SOVEREIGN BLUE BOND ISSUANCE IN UZBEKISTAN 926
Yakubov Jakhongir

УКРЕПЛЕНИЕ ПАРТНЁРСТВО И СОЗДАНИЕ ЕДИНСТВЕННОГО ЭНЕРГОРЫНКА В УЗБЕКИСТАНЕ 929
Каримова Нуржахон Олим кизи

ИННОВАЦИОННАЯ ЗРЕЛОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЯ КАК ФАКТОР РОСТА ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ: МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРИМЕНЕНИЯ КОМПЛЕКСНОЙ МОДЕЛИ 935
Алиева Эльнара Аметовна, Табаков Евгений Сергеевич

"BUDJET JARAYONLARIDA XAVFLARNI ANIQLASH VA BAHOLASH: ICHKI AUDIT YONDASHUVLARI" 941
Abdujalilova Dilnoz Abdusattorovna, Nishonxo‘djaev Bekzod Baxodir o‘g‘li

IQTISODIY XAVFSIZLIKNI TA’MINLASHDA DAVLATNING ROLI 947
Raximov Baxromjon Ibroximovich

O‘ZBEKISTONDA SUT SEKTORINING QIYMAT ZANJIRINI SANOATLASHTIRISH MUAMMOLARI 951
Urazov Jamshidjon Sa’dullayevich

STRATEGIK BOSHQARUV HISOBIDA XARAJATLAR HISOBI VA KALKULYATSIYA TIZIMLARINING HOZIRGI HOLATI VA RIVOJLANISH YO‘NALISHLARI 955
Hamroyeva Zuhra Amiral qizi

АНАЛИЗ И ОЦЕНКА ТЕКУЩЕГО СОСТОЯНИЯ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ 961
Ариф Мустафаев

ФАКТОРЫ ВЛИЯЮЩИЕ НА ИЗМЕНЕНИЯ ДОХОДОВ НАСЕЛЕНИЯ УЗБЕКИСТАНА В УСЛОВИЯХ РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКИ 968
Ишонкулова Феруза Асатовна

O‘ZBEKISTONNING INVESTITSION HUQUQIY SIYOSATIDA GLOBAL REYTINGLARNING NORMATIV-HUQUQIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH 974
Gavhar Bekmurodova Adham qizi

XALQARO MOLIYA BOZORIDA KREDIT RISKINI BAHOLASHNING ZAMONAVIY USULLARI VA RISKLARNI BOSHQARISH TIZIMINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI 981
Ochilova Xusniya Olim qizi, Yuldasheva Umida Asanaliyevna

JAHONDA BRONLASH TIZIMLARINING RIVOJLANISH BOSQICHLARINING EVOLYUTSIYASI 987
Ismatillaeva Sitora Sayfidin qizi

MILLIY IQTISODIYOT INNOVATSION SALOHIYATIDAN SAMARALI FOYDALANISHDA JAHON TAJRIBALARI 994
Samadqulov Muhammadjon Islom o‘g‘li

HUDUDIY RIVOJLANISHDA SOLIQ IMTIYOZLARINING AHOLI DAROMADLAR DINAMIKASIGA TA’SIRI 998
Olimjon Fattoyev G‘ayrat o‘g‘li

OLIY TA’LIM MUASSASALARINING ZAMONAVIY SHAROITLARDA RAQOBATBARDOSHLIGI: NAZARIY JIHATLARI VA AMALIY BOSHQARUV STRATEGIYALARI 1002
Adizov Bobir Baxtiyorovich

ZAMONAVIY SHAROITDA TADBIRKORLIK FAOLIYATI RISKLARINING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI 1005
Sirojiddinov Kamoliddin Ikromiddinovich, Nasritdinov Bekzod Xusnutdinovich

NAMANGAN VILOYATIDA QURILISH KLASTERINI RIVOJLANTIRISHNING ASOSIY OMILLARI VA ISTIQBOLLI MANBALARI 1011
Abduraxmanov Muxtorali Abduvoxidovich

ПЕРСПЕКТИВЫ ПОВЫШЕНИЯ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ БУХАРСКОЙ ОБЛАСТИ 1016
Авезова Шахноза Махмуджановна

MOLIYAVIY SAVODXONLIKNI OSHIRISHGA TA’SIR KO‘RSATADIGAN OMILLAR 1022
Obilov Mirkomil Rashidovich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

"O'ZBEKISTONDA TURIZMNING MADANIY IDENTIKLIKKA TA'SIRI: SOTSIOLOGIK TAHLIL" 1028
Alijonova Nargiza Rashidjon qizi

STATISTICAL ANALYSIS OF CREDIT INTEREST RATES 1034
Abdullayev Shakhobiddin Shamsiddinovich

QISHLOQ XO'JALIGIDA LOGISTIKA XARAJATLARINI OPTIMALLASHTIRISH METODLARI VA SAMARALI TA'MINOT ZANJIRI MODELI 1037
Olimova Bahora Shuxratovna

INNOVASION IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHINING NAZARIY JIHATLARI 1042
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich

TIJORAT BANKLARIDA DEPOZIT BAZASI BARQARORLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMIL SIFATIDA FOIZ SIYOSATI VA UNING AMALIY JIHATLARI 1047
Axmedova Dilafro'z Elshodovna

B2BDA RAQAMLI MARKETINGDAN FOYDALANISH BO'YICHA XORIJIY TAJRIBALAR 1053
Abdubotirova Madinaxon

ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ МЕХАНИЗМ ИННОВАЦИОННО - ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ 1059
Баходирова Хилола Баходировна

RAQOBATBARDOSH MAHSULOT ISHLAB CHIQARISHDA YASHIL MARKETING STRATEGIYASIDAN FOYDALANISH 1063
Ergashxodjayeva Shaxnoza Djasurovna, Abdurazakova Diyora

ENERGIYA XARAJATLARINI KAMAYTIRISHNING IQTISODIY SAMARASI 1070
Urmanbekova Iroda Farxodovna

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF REMOTE BANKING SERVICES IN THE CONTEXT OF BANKING TRANSFORMATION 1075
Jabborov Bahriddin Rashidovich

MIKROMOLIYA TASHKILOTLARIDA MOLIYAVIY-XO'JALIK FAOLIYATINI BUXGALTERIYA HISOBIDA AKS ETTIRISH TARTIBI 1079
G'ofurov Iskandar Abduraxmonovich

BANKLARNING INVESTITSIYA RISKLARI VA ULARNI KAMAYTIRISH YO'LLARI 1084
Yuldashev Erkin Xusanovich

MA'LUMOTLAR BAZASINING RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAGI AHAMIYATI 1090
Maxamadiyev M. M.

УСТОЙЧИВОСТЬ И ЭФФЕКТИВНОСТЬ: АНАЛИЗ СТРАТЕГИЧЕСКОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ АКИБ «ИПОТЕКА-БАНК» ПОСЛЕ ВХОЖДЕНИЯ В OTP GROUP 1095
Каримова Нуржахон Олим кизи

O'ZBEKISTON OLIY TA'LIM MUASSASALARIGA XORIJLIK TALABALARNI JALB ETISHDA YASHIL MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH 1101
Sharopova Nafosat, Xolmamatov Diyorbek

DAVLATNING IJOBIY IMIJINI YARATISHDA TURIZM VA XALQ DIPLOMATIYASINING STRATEGIK O'RNI 1108
Kasimova Zilola G'ulomiddin qizi

JISMONIY TARBIYA VA SPORT MUASSASALARIDA MOLIYAVIY MUNOSABATLARNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI 1116
Toshmurodov Abdurauf Ravshanovich

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ МОДЕРНИЗАЦИИ СИСТЕМЫ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ ТОПЛИВНО-ЭНЕРГЕТИЧЕСКОГО КОМПЛЕКСА УЗБЕКИСТАНА – 2025 1122
Ш.К.Жалилов

"O'ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTNING O'RNI VA UNI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI" 1126
Xursandov Komiljon Maxmatkulovich

MAMLAKATDA INVESTITSIYA JARAYONLARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI 1130
Xusanov Durbek Nishanovich

TURIZM XIZMATLARI TUSHUNCHASI VA ULARNI INNOVATSION TASHKIL ETISHNING IQTISODIY MOHIYATI 1138
Najmidinov Azizbek Bahrom o'g'li

MINTAQAVIY IQTISODIYOTDA TURISTIK INFRATUZILMANI BAHOLASH USULLARI VA MEZONLARI 1143
Xalmirzayev Axmadjan Axunovich, Ro‘zmatov Boburjon Zafarjon o‘g‘li, Shodiyeva Nafosatxon Hamza qizi

O‘ZBEKISTONDA KICHIK TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI FAOLIYATINING HOLATI VA TENDENSIYALARI 1149
Ahmedov Shermuhammad Omonjon o‘g‘li

MARKETING KOMMUNIKATSIYA STRATEGIYALARINI ISHLAB CHIQISHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI 1156
Akramov Toxir Abdiraxmanovich

SANOAT KORXONALARIDA MAHSULOT RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI 1161
Adashev Azimjon Urinboyevich

XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA PRUDENSIAL NAZORAT: BAZEL QOIDALARI VA ULARNING AHAMIYATI 1165
Abdunazarova Dilshoda Akromovna

INNOVATSION FAOLIYATNI BOSHQARISHDA BOSHQARUV HISOBI AXBOROTINING AHAMIYATI 1170
Xushvaqtova Nozanin Nurbek qizi

OLIY TA’LIM TIZIMIDA INTEGRATSIYA JARAYONLARINI AMALGA OSHIRISH SHAKLLARI VA ULARNING TA’LIM XIZMATLARI BOZORIDAGI AHAMIYATI 1177
Ismoilova Feruza Kubaymurodovna

EKOMARKETING STRATEGIYALARI ORQALI BARQAROR RIVOJLANISHGA ERISHISH 1182
Qo‘ziyev Jaloladdin Alisher o‘g‘li

ENSURING INNOVATIVE ECONOMIC SECURITY IN THE KHOREZM REGION: WASTE RECYCLING AND CIRCULAR ECONOMY 1186
Madraximova Shohista Bahrom qizi

KICHIK BIZNES FAOLIYATINI BAHOLASH ASOSIDA SAMARADORLIGINI OSHIRISH 1191
Mavrulov Ravshan Nematjonovich

O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTIGA ISLOM MOLIYASINI JORIY QILISHDA XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASIDAN FOYDALANISH 1195
Sultonov Baxtiyor Baxodirovich

MINTAQAVIY IMIJNI SHAKLLANTIRISHNING KONSEPTUAL ASOSLARI 1201
Duschanov Alisher Sherzod o‘g‘li

QISHLOQ XO‘JALIGI KORXONALARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI TA’MINLASHNING IQTISODIY MEXANIZMI 1206
Opaev Bysen Aymanovich

TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN KICHIK BIZNESNI INVESTITSION KREDITLARI ORQALI MOLIYALASHTIRISH 1212
Yuldashev Fozil Turapovich

YASHIL IQTISODIYOT TAMOYILLARI ASOSIDA XIZMAT KO‘RSATISH SOHASINI SAMARALI RIVOJLANTIRISHNING XORIJ TAJRIBASI 1218
M.M.Muminova

ИНТЕГРАЦИОННОЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОГО ОПЕРАТОРА И ПРЕДПРИЯТИЙ МЕСТНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ 1223
Худаярова Мехрангиз Мурадовна

TURIZMDA INDIVIDUALLASHTIRILGAN XIZMATLAR KONSEPSIYASI VA TAJRIBA TURIZMINING NAZARIY ASOSLARI 1230
Raxmatov Aziz Tolipovich

QORAQALPOG‘ISTON RESPUBLIKASIDA QISHLOQ XO‘JALIGIDA YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA EKOLOGIK EKSTERNALIYALARNI TARTIBGA SOLISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH 1235
Smaylova Zarafshan

XALQARO STANDARTLARDA PRUDENSIAL NAZORAT: BAZEL QOIDALARI VA ULARNING AHAMIYATI 1239
Abdunazarov Dilshoda Akromovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

METALLURGIYA SANOATIDA EKOLOGIK TOZA TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISH: MAQSADGA MUVOFIQLIGI VA NATIJALARI 1244
Karimov Ma'ruf Ixtiyorovich

HUDUDIY IQTISODIY O'SISH OMILLARINING EKONOMETRIK TAHLILI: SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA 1248
Zaripova Mukaddas Djumayozovna, Normurodov Asliddin Alijon o'g'li

HUDUDIY IQTISODIY O‘SISH OMILLARINING EKONOMETRIK TAHLILI: SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA

Zaripova Mukaddas Djumayozovna
Kompyuter va dasturiy injiniring kafedrasi dotsenti
Termiz davlat universiteti
Email: zaripovamuqaddas0407@gmail.com
ORCID: 0000-0002-3254-3574

Normurodov Asliddin Alijon o‘g‘li
Kompyuter va dasturiy injiniring kafedrasi o‘qituvchi
Termiz davlat universiteti
Email: normurodovasliddin7@gmail.com
ORCID: 0009-0001-9594-3962

Annotatsiya. Maqolada 2010–2024-yillar davomida Surxondaryo viloyatining iqtisodiy o‘sishiga ta’sir ko‘rsatuvchi asosiy omillar ekonometrik usullar yordamida tahlil etilgan. Shuningdek, tadqiqotda yalpi hududiy mahsulot hajmining shakllanishiga investitsiyalar, sanoat ishlab chiqarishi, xizmatlar sektori rivoji, eksport hajmi, bandlik darajasi hamda aholi sonining ta’siri batafsil ko‘rib chiqilgan. Hudud iqtisodiy o‘sishining makroiqtisodiy determinantlarini aniqlash va ularning ta’sir kuchini baholash tadqiqotning asosiy maqsadi sifatida belgilangan. Ushbu maqsadga erishish uchun 2010–2024-yillarga oid vaqt qatori ma’lumotlari asosida ko‘p omilli regressiya modeli ishlab chiqilgan va empirik baholash amalga oshirilgan. Olingan natijalar asosida Surxondaryo viloyatining iqtisodiy salohiyatidan samarali foydalanishni ta’minlashga qaratilgan ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar shakllantirilgan.

Kalit so‘zlar: hududiy iqtisodiy o‘sish, ekonometrik tahlil, investitsiya, sanoat mahsulotlari, xizmatlar sektori, eksport, bandlik, aholi soni, YaHM, makroiqtisodiy determinantlar.

Abstract. This article analyzes the key factors influencing the economic growth of Surkhandarya region over the period 2010–2024 using econometric methods. In particular, the study examines in detail the impact of investments, industrial production, development of the services sector, export volume, employment rate, and population size on the formation of gross regional product. The main objective of the research is to identify the macroeconomic determinants of regional economic growth and to assess the magnitude of their effects. To achieve this objective, a multiple regression model was developed based on time series data for 2010–2024, and an empirical evaluation was conducted. Based on the obtained results, scientifically grounded proposals and recommendations aimed at improving the efficient utilization of the economic potential of the Surkhandarya region were formulated.

Key words: regional economic growth, econometric analysis, investment, industrial output, services sector, export, employment, population size, gross regional product, macroeconomic determinants.

Аннотация. В статье с использованием эконометрических методов проанализированы основные факторы, влияющие на экономический рост Сурхандарьинской области в период 2010–2024 годов. В частности, в исследовании подробно рассмотрено влияние инвестиций, промышленного производства, развития сектора услуг, объёма экспорта, уровня занятости и численности населения на формирование валового регионального продукта. Основной целью исследования является выявление макроэкономических детерминант регионального экономического роста и оценка силы их воздействия. Для достижения данной цели на основе временных рядов за 2010–2024 годы была построена многофакторная регрессионная модель и проведена эмпирическая оценка. По результатам исследования сформулированы научно обоснованные предложения и рекомендации, направленные на повышение эффективности использования экономического потенциала Сурхандарьинской области.

Ключевые слова: региональный экономический рост, эконометрический анализ, инвестиции, промышленное производство, сектор услуг, экспорт, занятость, численность населения, валовой региональный продукт, макроэкономические детерминанты.

KIRISH

Hududiy iqtisodiy oʻsish bugungi kunda ham milliy iqtisodiyot barqarorligini va ijtimoiy farovonlikni taʼminlashdagi muhim omil boʻlib qolmoqda. Global miqyosda jahon yalpi ichki mahsuloti (YaIM) oʻsishi 2024-yilda taxminan 2,9 % ni tashkil etdi [1]. Hududiy darajada iqtisodiy oʻsishni taʼminlovchi omillar, jumladan investitsiyalar, sanoat ishlab chiqarishi, xizmatlar sektori rivoji, eksport faoliyati, bandlik darajasi, aholi soni va boshqa makroiqtisodiy koʻrsatkichlar muhim ahamiyat kasb etadi. Xususan, ilmiy tadqiqotlarda sanoat tuzilmasi, mehnat resurslari hajmi hamda innovatsion salohiyat kabi omillar hududiy iqtisodiy barqarorlikka sezilarli taʼsir koʻrsatishi aniqlangan [2]. Shu munosabat bilan hududlarning iqtisodiy salohiyatini aniqlash hamda undan samarali foydalanishga qaratilgan tadqiqotlar iqtisodiy siyosatni shakllantirishda muhim ilmiy va amaliy asos boʻlib xizmat qiladi.

Oʻzbekiston Respublikasi Milliy statistika qoʻmitasi maʼlumotlariga koʻra, mamlakatimizda, jumladan Surxondaryo viloyatida 2010–2024-yillar mobaynida iqtisodiy salohiyatdan foydalanish koʻlamining sezilarli darajada kengaygani kuzatilgan. Statistik maʼlumotlarning tahlili shuni koʻrsatadiki, viloyat yalpi hududiy mahsuloti 2010-yilda 3 802,2 mlrd soʻmni tashkil etgan boʻlsa, 2024-yilga kelib 54 354,1 mlrd soʻmga yetgan. Bu holat mazkur davrda iqtisodiy faoliyat hajmining barqaror va jadal oʻsib borganidan dalolat beradi. Investitsiya qoʻyilmalari hajmining 655,3 mlrd soʻmdan 16 593,1 mlrd soʻmga yetgani hududda kapital shakllanishi faollashganini hamda asosiy tarmoqlarning modernizatsiyasi jadallashganini koʻrsatadi.

Sanoat ishlab chiqarishining 2010–2024-yillar davomida 756,4 mlrd soʻmdan 13 819,8 mlrd soʻmga oshgani, xizmatlar hajmining esa 796,3 mlrd soʻmdan 28 381,8 mlrd soʻmga yetgani iqtisodiyotning tarmoqlar boʻyicha diversifikatsiyalanganini va xizmatlar sektorining ustuvorligi ortib borayotganini tasdiqlaydi. Eksport hajmining mazkur davrda 278,8 mln AQSh dollaridan 269,5 mln AQSh dollarigacha boʻlgan tebranishi tashqi iqtisodiy muhitning oʻzgaruvchanligini aks ettiradi.

Aholi sonining 2010-yilda 2 075 ming kishidan 2024-yilda 2 877,1 ming kishiga yetishi hududning demografik salohiyati ortganini koʻrsatadi. Shu bilan birga, bandlik darajasining 62–64 % diapazonida saqlanib qolishi hududda iqtisodiy faollik va mehnat bozori oʻrtasidagi nisbat nisbatan barqaror ekanini, biroq uning oʻzgarishlari cheklanganligini anglatadi. Ushbu koʻrsatkichlar majmuasi hududiy iqtisodiy oʻsishning asosiy omillarini aniqlash va ularning oʻzaro taʼsirini ilmiy jihatdan baholash zarurligini asoslaydi [3].

Mazkur holatlar va statistik natijalar Surxondaryo viloyati misolida hududiy iqtisodiy oʻsishning asosiy makroiqtisodiy determinantlarini aniqlash, ularning taʼsir kuchini baholash hamda tarmoqlar kesimida iqtisodiy salohiyatdan foydalanish darajasini chuqur oʻrganish zaruratini yuzaga keltiradi. Shu asosda ushbu tadqiqot 2010–2024-yillarga oid vaqt qatori maʼlumotlari asosida koʻp omilli regressiya modeli yordamida iqtisodiy oʻsishga taʼsir koʻrsatuvchi omillarni kompleks tahlil qilishga qaratilgan. Olingan empirik natijalar viloyat iqtisodiy salohiyatidan samarali foydalanishni taʼminlash, tarmoqlar oʻrtasidagi proporsiyalarni takomillashtirish va hududiy rivojlanishning strategik yoʻnalishlarini shakllantirishda ilmiy-amaliy asos boʻlib xizmat qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Hududiy iqtisodiy oʻsish va uning determinantlari masalasi boʻyicha dunyo miqyosida koʻplab ilmiy tadqiqotlar olib borilgan boʻlib, ushbu yoʻnalish iqtisodiy geografiya, mintaqaviy rivojlanish, makroiqtisodiy barqarorlik va iqtisodiy siyosatning eng muhim yoʻnalishlaridan biri hisoblanadi. Xususan, soʻnggi yillarda xorijiy adabiyotlarda hududiy oʻsishni belgilovchi omillar sifatida innovatsion infratuzilma, investitsiya oqimlari, mehnat resurslarining sifati, tarmoqlarni diversifikatsiya qilish darajasi va xizmatlar sektorining kengayishi alohida taʼkidlanadi. R. Crescenzi va S. Iammarino 2017-yilda, R. Boschma 2015-yilda, R. Martin va P. Sunley 2015-yilda olib borgan

tadqiqotlarda hududiy innovatsion salohiyat, iqtisodiy barqarorlik, aglomeratsiya afzalliklari va tarmoqlararo sinergiya iqtisodiy oʻsishning asosiy determinantlari sifatida qayd etilgan [4–6].

Shuningdek, xalqaro tashkilotlar — Jahon banki (World Bank, 2014–2023-yillar), Osiyo taraqqiyot banki (ADB, 2020–2023-yillar), OECD (2021–2022-yillar) tomonidan tayyorlangan hisobotlarda mintaqaviy oʻsishning asosiy omillari sifatida investitsiya faolligi, iqtisodiy islohotlar samaradorligi, eksport salohiyati, ishlab chiqarish klasterlari va mehnat bozori strukturasidagi oʻzgarishlar qayd etiladi [7–9]. Tadqiqotlarning aksariyatida hududiy oʻsishning miqdoriy baholanishi regressiya modellar, panel maʼlumotlar modeli va vaqt qatorlari asosida amalga oshirilgan.

MDHga aʼzo davlatlar olimlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda hududiy iqtisodiy oʻsishga sanoatni modernizatsiya qilish, aholi sonining oʻsish surʼati, mobil bandlik, tashqi savdo hajmi va infratuzilmaning rivojlanish darajasi sezilarli taʼsir koʻrsatishi aniqlangan. Jumladan, A. Kerimova tomonidan 2021-yilda oʻtkazilgan tadqiqot hududiy YaHM daromadlari bilan investitsiya oqimlari oʻrtasida kuchli korrelyatsiya mavjudligini, shuningdek, mintaqaviy iqtisodiy oʻsish mehnat resurslari sifatiga bevosita bogʻliqligini koʻrsatadi [10]. MDH adabiyotlarida qisqa muddatli tebranishlar, resurslarga bogʻliqlik va eksport yoʻnalishlarining notekisligi asosiy omillar sifatida yoritilgan.

Mazkur soha doirasida mamlakatimizda olib borilgan tadqiqotlar tahlili shuni koʻrsatadiki, asosiy eʼtibor iqtisodiy islohotlar, hududiy rivojlanish siyosati, investitsiyalar oqimi, sanoat klasterlari va xizmatlar sektorining kengayishiga qaratilgan. Mahalliy ilmiy tadqiqotlarda, jumladan A. Umarov 2019-yilda hamda M. Rasulov 2021-yilda olib borgan ishlarida viloyatlar kesimida YaHM oʻsish omillari oʻrganilgan boʻlsa-da, koʻp hollarda maʼlumotlar qisqa davrni qamrab olgan yoki alohida tarmoqlar kesimida cheklangan tahlillar bilan chegaralangan [11,12].

Shu bilan birga, mavjud adabiyotlar tahlili shuni koʻrsatadiki, Surxondaryo viloyati boʻyicha 2010–2024-yillarni qamrab olgan kompleks, koʻp omilli ekonometrik tahlil hozirgacha yetarli darajada yoritilmagan. Xususan, Surxondaryo viloyati YaHMning shakllanishiga investitsiyalar, sanoat ishlab chiqarishi, xizmatlar sektori, eksport hajmi, bandlik darajasi va demografik omillarning birgalikdagi taʼsirini baholovchi empirik tadqiqotlar mavjud emas. Shu jihatdan mazkur tadqiqot hududiy iqtisodiy oʻsish determinantlarini toʻliq qamrab olishi, uzoq muddatli vaqt qatorlari asosida olib borilishi va omillar oʻrtasidagi oʻzaro bogʻliqlikni ekonometrik modellashtirish orqali tahlil qilishi bilan ajralib turadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot Surxondaryo viloyatida 2010–2024-yillarda kuzatilgan iqtisodiy oʻsish jarayoniga taʼsir koʻrsatuvchi asosiy makroiqtisodiy omillarni aniqlash va ularning iqtisodiy oʻsish bilan oʻzaro bogʻliqligini baholashga qaratilgan. Tadqiqotda birlamchi va ikkilamchi maʼlumotlar majmuasidan foydalanildi. Birlamchi maʼlumotlar muallif tomonidan 2010–2024-yillarga oid yillik vaqt qatorlari asosida shakllantirilgan hududiy koʻrsatkichlardan iborat boʻlib, ular yalpi hududiy mahsulot (YaHM), asosiy kapitalga yoʻnaltirilgan investitsiyalar, sanoat mahsulotlari hajmi, xizmatlar sektori hajmi, eksport hajmi, bandlik darajasi va aholi soni kabi iqtisodiy indikatorlarni qamrab oladi. Ikkilamchi maʼlumotlar Oʻzbekiston Respublikasi Milliy statistika qoʻmitasi, xalqaro moliyaviy institutlar hamda mavzuga oid ilmiy adabiyotlar bazasidan olindi.

Tahlil jarayonida iqtisodiy oʻzgarishlarning asosiy tendensiyalarini aniqlash maqsadida deskriptiv statistika, korrelyatsion tahlil, trend tahlili hamda koʻp omilli regressiya modeli asosidagi ekonometrik yondashuvlardan foydalanildi. Dastlab YaHM va boshqa asosiy koʻrsatkichlarning 2010–2024-yillardagi dinamikasi oʻrganilib, ularning oʻsish surʼatlari va yillik mutlaq oʻzgarishlari hisoblab chiqildi. Keyingi bosqichda koʻrsatkichlar oʻrtasidagi oʻzaro bogʻliqlik darajasi Pearson korrelyatsiya koeffitsiyentlari yordamida baholandi.

Hududiy iqtisodiy oʻsish determinantlarining miqdoriy bahosini aniqlash maqsadida koʻp omilli regressiya modeli qurildi. Mazkur model YaHM oʻzgarishini investitsiya hajmi, sanoat ishlab chiqarishi, xizmatlar sektori hajmi, eksport koʻrsatkichlari, bandlik darajasi va aholi soni orqali tushuntirishni nazarda tutadi. Regressiya modeli nazariy jihatdan funksional koʻrinishda shakllantirildi va uning parametrlarini baholashda Eng kichik kvadratlar (OLS) usulidan foydalanildi. Ushbu usul qoldiq hadlar kvadratlari yigʻindisini minimallashtirish orqali modelning eng maqbul chiziqli baholashlarini aniqlash imkonini berdi. Olingan natijalar iqtisodiy mazmun nuqtayi nazaridan tahlil qilindi.

Shu bilan birga, tuzilgan regressiya modelining statistik jihatdan ishonchliligini baholash maqsadida bir qator diagnostik testlar qoʻllanildi. Xususan, omillar oʻrtasida kuchli chiziqli bogʻliqlik mavjudligini aniqlash uchun Variance Inflation Factor (VIF) orqali multikollinearlik tekshirildi, Durbin–Watson statistikasi yordamida qoldiq hadlardagi avtokorrelyatsiya baholandi, Breusch–Pagan testi asosida heteroskedastiklik mavjudligi aniqlandi hamda Jarque–Bera testi yordamida model qoldiqlarining normal taqsimlanganligi tekshirildi. Ushbu testlar asosida modelning umumiy sifat koʻrsatkichlari baholandi.

Tadqiqot natijasida taʼsir kuchi yuqori boʻlgan determinantlar aniqlanib, hudud iqtisodiy salohiyatidan samarali foydalanishni taʼminlovchi asosiy omillar statistik va ekonometrik jihatdan asoslab berildi. Mazkur

metodologik yondashuv hududning iqtisodiy rivojlanish dinamikasini chuqur baholash, strategik qarorlar qabul qilish va iqtisodiy siyosatni shakllantirish uchun mustahkam ilmiy asos yaratadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ushbu tadqiqotda 2010–2024-yillar davomida Surxondaryo viloyatining asosiy makroiqtisodiy koʻrsatkichlari dinamikasi, ularning oʻzgarish tendensiyalari hamda YaHM oʻsishiga taʼsiri batafsil oʻrganildi. Tahlil uch bosqichda amalga oshirildi: (1) deskriptiv statistika va trend tahlili, (2) korrelyatsion tahlil, (3) koʻp omilli regressiya modeli asosidagi ekonometrik baholash.

Dastlabki bosqichda 2010–2024-yillar davomida Surxondaryo viloyatining asosiy makroiqtisodiy koʻrsatkichlari dinamikasi deskriptiv statistika usullari yordamida tahlil qilindi. Mazkur tahlil iqtisodiy jarayonlarning umumiy yoʻnalishini aniqlash, oʻzgarishlarning strukturasini ochib berish hamda regressiya modeliga kiritiladigan oʻzgaruvchilarning vaqt boʻyicha xatti-harakatini izohlashga xizmat qiladi.

2010–2024-yillar mobaynida Surxondaryo viloyati YaHM izchil oʻsish tendensiyasini namoyon etdi. 2010-yilda 3 394,7 mlrd soʻmni tashkil etgan koʻrsatkich 2024-yilga kelib 54 354,1 mlrd soʻmga yetib, qariyb 16 baravarga oshdi. Ushbu davrda YaHMning oʻrtacha yillik oʻsish surʼati 14–16 % diapazonida shakllandi. Bu esa, oʻz navbatida, iqtisodiy faollikning sezilarli darajada kuchayganini koʻrsatadi. Oʻsish surʼatlarining izchilligi hududda ishlab chiqarish quvvatlari, xizmatlar bozori va investitsiya faoliyatining bosqichma-bosqich kengayganidan dalolat beradi.

Investitsiyalar hajmi 2010-yildagi 655,3 mlrd soʻmdan 2024-yilda 16 593,1 mlrd soʻmga yetdi. Mazkur davr investitsiya oqimlarining jadal surʼatlarda oʻsib borganini koʻrsatadi. Ayrim yillarda maʼlum tebranishlar kuzatilgan boʻlsa-da, umumiy oʻsish tendensiyasi barqarorligicha qoldi. Investitsiya hajmining bunday oshishi infratuzilma loyihalari, sanoat korxonalarini modernizatsiya qilish hamda xizmatlar sektorida yangi loyihalarning ishga tushirilishi bilan bogʻliq.

Sanoat ishlab chiqarish hajmi 2010-yildagi 756,4 mlrd soʻmdan 2024-yilda 13 819,8 mlrd soʻmga oshdi. Oʻsish surʼatlari yillar booverichа bir xil boʻlmagan boʻlsa-da, umumiy tendensiya ijobiy boʻlib, sanoat sektori hudud iqtisodiyotining muhim tarkibiy qismi sifatida saqlanib qolmoqda. Ayrim yillarda kuzatilgan tebranishlar ichki talab, xomashyo bozori va ishlab chiqarish quvvatlaridagi oʻzgarishlar bilan izohlanadi.

Xizmatlar sektorining rivojlanishi Surxondaryo viloyati iqtisodiy oʻsishining yetakchi omillaridan biri sifatida namoyon boʻldi. 2010-yilda 796,3 mlrd soʻmni tashkil etgan xizmatlar hajmi 2024-yilda 28 381,8 mlrd soʻmga yetib, oʻsish surʼatlari sanoat sektori koʻrsatkichlaridan ancha yuqori boʻldi (1-rasm). Xizmatlar sohasidagi bunday sezilarli oʻsish hududda kichik biznesning kengayishi, savdo va xizmat koʻrsatish tarmoqlarining rivojlanishi hamda ichki isteʼmol bozorining faollashuvi bilan izohlanadi.

Eksport hajmi 2010–2024-yillar oraligʻida nisbatan tebranuvchan xarakterga ega boʻldi. 2010-yildagi 278,8 mln AQSh dollari koʻrsatkichiga nisbatan 2024-yilda eksport hajmi 269,5 mln AQSh dollarini tashkil etdi. Umumiy davr davomida eksportda sezilarli oʻsish qayd etilmadi, ayrim yillarda esa qisqa muddatli pasayishlar kuzatildi. Bu holat tashqi talabning oʻzgaruvchanligi, eksport tarkibining yetarli darajada diversifikatsiya qilinmaganligi hamda logistika va transport infratuzilmasidagi cheklovlar bilan bogʻliq boʻlishi mumkin.

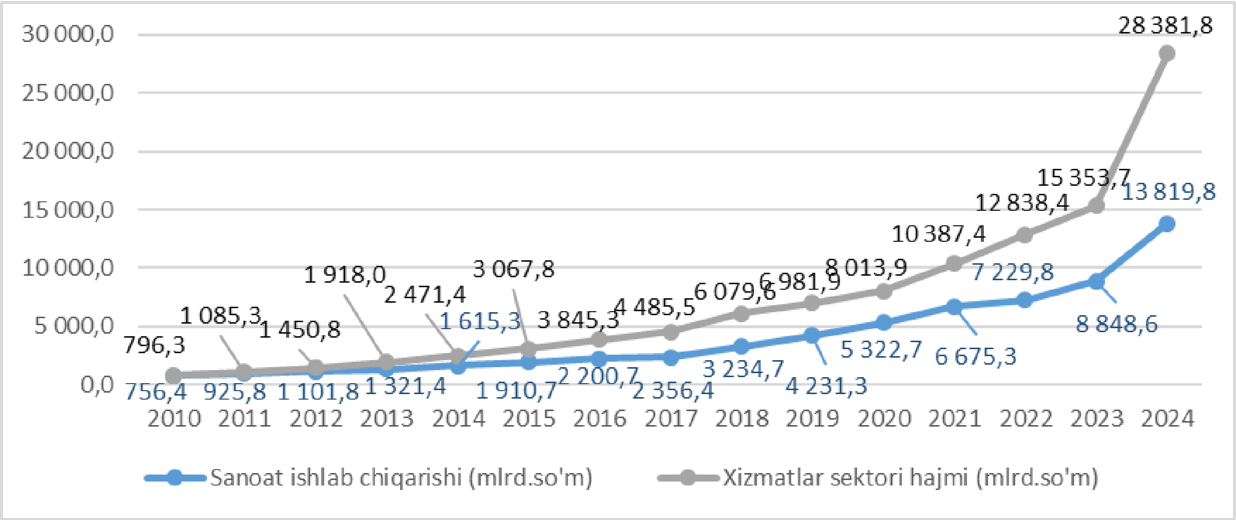

1-rasm. Sanoat ishlab chiqarishi va xizmatlar sektori dinamikasi (2010–2024)[1]

1 Statistik maʼlumotlarga asoslangan muallif ishlanmasi

2010–2024-yillar davomida bandlik darajasi 62–64 % oralig‘ida saqlanib kelgan. Ko‘rsatkichning deyarli o‘zgarmaganligi hudud mehnat bozorida muayyan barqarorlik mavjudligini anglatadi. Aholi soni 2010-yilda 2075 ming kishini tashkil etgan bo‘lsa, 2024-yilda 2877,1 ming kishiga yetgan. Aholi sonining o‘sishi barqaror va izchil tusga ega bo‘lib, hududda mehnat resurslari salohiyatining kengayganini, ichki iste’mol bozorining kattalashganini hamda iqtisodiy faollikning ortishini ta’minlagan asosiy omillardan biri sifatida namoyon bo‘lgan.

Umuman olganda, 2010–2024-yillar davomida Surxondaryo viloyatida yalpi hududiy mahsulot, investitsiyalar hajmi, xizmatlar sektori va sanoat ishlab chiqarishining o‘sishi izchil kechgan. Eksport hajmi nisbatan beqaror bo‘lgan, bandlik darajasi deyarli o‘zgarmagan, aholi soni esa barqaror sur’atlarda o‘sib borgan. Ushbu deskriptiv natijalar hudud iqtisodiy o‘sishining strukturaviy xususiyatlarini ochib beradi hamda keyingi ekonometrik tahlillar uchun konseptual asos yaratadi.

Mazkur jarayonlarni miqdoriy jihatdan baholash maqsadida har bir asosiy iqtisodiy ko‘rsatkich bo‘yicha o‘rtacha yillik o‘sish sur’ati (CAGR), mutlaq o‘zgarish, nisbiy o‘sish, o‘rtacha qiymat va dispersiya ko‘rsatkichlari hisoblab chiqildi. Quyida keltirilgan formulalar yordamida Surxondaryo viloyatining 2010–2024-yillardagi makroiqtisodiy dinamikasi matematik jihatdan baholanib, ko‘rsatkichlarning uzoq muddatli o‘sish tendensiyalari, o‘zgaruvchanlik darajasi hamda barqarorligi aniqlab olindi (1-jadval).

1-jadval. Makroiqtisodiy ko‘rsatkichlarning matematik jihatdan baholash formulalari [2]

№	Ko‘rsatkich	Hisoblash formulalari
1	Mutlaq o‘sish (Δ):	$\Delta = Y_{2024} - Y_{2010}$
2	Nisbiy o‘sish (%):	$\% = \frac{Y_{2024} - Y_{2010}}{Y_{2010}} \cdot 100$
3	O‘rtacha yillik o‘sish sur’ati (CAGR):	$CARG = (\frac{Y_{2024}}{Y_{2010}})^{\frac{1}{14}} - 1$
4	O‘rtacha qiymat:	$\overline{Y} = \frac{\sum_{t=2010}^{2024} Y_t}{15}$
5	Dispersiya:	$D = \frac{\sum (Y_t - \overline{Y})^2}{n-1}$

Ushbu hisob-kitoblar asosida hudud iqtisodiyoti tarkibiy elementlarining o‘zaro farqlanishi hamda rivojlanish intensivligini aks ettiruvchi umumlashtirilgan statistik jadval shakllantirildi (2-jadval).

2-jadval. Asosiy iqtisodiy ko‘rsatkichlarning deskriptiv statistik jadvali (2010–2024)[3] (CAGR, mutlaq o‘zgarish, nisbiy o‘sish, o‘rtacha qiymat va dispersiya bilan)

№	Ko‘rsatkich	2010	2024	Mutlaq o‘sish (Δ)	Nisbiy o‘sish (%)	CAGR (%)	O‘rtacha qiymat*	Dispersiya*	Izoh
1	YaHM (mlrd so‘m)	3 394.7	54 354.1	50 959.4	1501.15%	21.91%	21 317.77	259 369 900	Sekinlashmaydigan, barqaror yuqori o‘sish.
2	**Investitsiyalar (mlrd so‘m)**	655.3	16 593.1	15 937.8	2432.14%	25.96%	6 700.50	38 318 930	Eng tez o‘suvchi ko‘rsatkich.

2 Statistik ma’lumotlarga asoslangan muallif ishlanmasi
3 Statistik ma’lumotlarga asoslangan muallif ishlanmasi

3	**Sanoat mahsulotlari (mlrd so‘m)**	756.4	13 819.8	13 063.35	1727.04%	23.06%	4 103.38	13 663 620	Izchil industrial kengayish.
4	**Xizmatlar sektori (mlrd so‘m)**	796.3	28 381.8	27 585.5	3464.21%	29.08%	7 143.81	54 030 540	Eng yuqori o‘sish, xizmatlar iqtisodiyotining ustuvorligi.
5	**Eksport (mln USD)**	278.8	269.5	–9.25	–3.32%	–0.24%	222.94	1 623.96	O‘sish emas, tebranuvchan stagnatsiya.
6	**Bandlik (%)**	62.1	63.4	+1.2	+1.92%	0.14%	64.11	2.14	Juda past o‘zgaruvchan, mehnat bozorida inertlik.
7	**Aholi soni (ming)**	2 075	2 877.1	+802.1	38.66%	2.36%	2472.72	59 083.49	Barqaror demografik o‘sish.

2-jadvalda (umumlashtirilgan statistik jadvalda) keltirilgan ko‘rsatkichlar 2010–2024-yillar davomida Surxondaryo viloyati iqtisodiy dinamikasining sezilarli darajada farqlanganini ko‘rsatadi. Avvalo, YaHMning mutlaq o‘sishi (50 959,4 mlrd so‘m) va nisbiy kengayishi (1501,1 %) hudud iqtisodiyotining jadal rivojlanganini anglatadi. YaHMning o‘rtacha yillik o‘sish sur’ati 21,9 % ni tashkil etib, bu mintaqada iqtisodiy faollikning yuqori darajada shakllanganini tasdiqlaydi. Dispersiya qiymatining katta bo‘lishi (≈ $2{,}59\times10^8$) esa YaHMning vaqt bo‘yicha sezilarli tebranishlarga ega ekanini ko‘rsatadi.

Xuddi shu kabi, jadvaldagi investitsiyalar ko‘rsatkichi tahlil qilinganda, u tadqiqot davrida eng tez sur’atlarda oshgan indikatorlardan biri sifatida namoyon bo‘ladi. Investitsiyalarning mutlaq o‘sishi 15 937,8 mlrd so‘mni, nisbiy kengayishi esa 2432 % ni tashkil etgan. Investitsiyalarning CAGR ko‘rsatkichi 25,96 % darajasida shakllanib, bu investitsiya oqimlarining hudud iqtisodiy o‘sishidagi yetakchi rolini tasdiqlaydi. Investitsiyalar dispersiyasining yuqoriligi ham mazkur ko‘rsatkichning keskin o‘zgaruvchanligini aks ettiradi.

Sanoat sektori ham izchil o‘sish tendensiyasiga ega bo‘lib, 14 yil davomida 13 063,35 mlrd so‘m miqdorida mutlaq o‘sish qayd etilgan, CAGR esa 23,06 % ni tashkil etgan. Biroq xizmatlar sektori bilan solishtirilganda, sanoatning o‘sish sur’atlari nisbatan past bo‘lib, bu hudud iqtisodiyotining xizmatlar yo‘nalishiga ko‘proq yo‘naltirilganini ko‘rsatadi.

Xizmatlar sektori investitsiyalar ko‘rsatkichi kabi tadqiqot davrida eng yuqori o‘sish sur’atlariga ega bo‘lgan tarmoq sifatida ajralib turadi. 2010–2024-yillarda xizmatlar hajmi 27 585,5 mlrd so‘mga oshgan bo‘lib, nisbiy o‘sish 3464,2 %, CAGR esa 29,08 % ni tashkil etgan. Ushbu sektorning o‘rtacha qiymati (≈ 7 143,8 mlrd so‘m) sanoatga nisbatan sezilarli darajada yuqori bo‘lishi hudud iqtisodiy strukturasining xizmatlar sektoriga tayanayotganini tasdiqlaydi.

Eksport ko‘rsatkichi yuqoridagi tarmoqlardan farqli ravishda salbiy dinamikaga ega bo‘lgan (–3,32 %). Eksportning o‘rtacha yillik o‘zgarishi deyarli 0 % darajasida shakllangan. Dispersiyaning past bo‘lishi eksport hajmining stagnatsiyaga yaqin holatda, katta tebranishlarsiz davom etganini bildiradi. Bu holat eksport salohiyatining yetarli darajada diversifikatsiya qilinmaganidan dalolat beradi.

Bandlik darajasi esa eng kam o‘zgaruvchan indikatorlardan biri bo‘lib, tadqiqot davrida atigi 1,2 % ga oshgan. O‘rtacha bandlik darajasi 64,1 % ni, dispersiya esa juda past qiymatni (2,13) tashkil etgani bandlik ko‘rsatkichining iqtisodiy faollik bilan bevosita kuchli bog‘liqlikka ega emasligini ko‘rsatadi.

Aholi soni 2010–2024-yillar davomida 802,1 ming kishiga ko‘paygan bo‘lib, CAGR 2,36 % ni tashkil etgan. Ushbu barqaror demografik o‘sish hududda mehnat resurslarining kengayishi hamda ichki iste’mol bozorining o‘sishini qo‘llab-quvvatlagan muhim omil sifatida namoyon bo‘ladi.

2-jadval natijalari Surxondaryo viloyati iqtisodiyotida 2010–2024-yillar davomida eng tez o‘sish xizmatlar sektori va investitsiyalarda kuzatilganini, YaHMning esa aynan ushbu drayverlar ta’sirida yuqori sur’atlarda kengayganini ko‘rsatadi.

Ushbu deskriptiv statistika natijalari 2010–2024-yillar davomida hududdagi asosiy makroiqtisodiy ko‘rsatkichlarning sezilarli darajada farqlanganini ko‘rsatdi. Biroq ko‘rsatkichlarning o‘sish sur’atlari va tebranuvchanlik darajasi ularning iqtisodiy jarayondagi o‘zaro ta’siri haqida to‘liq tasavvur bera olmaydi. Shu sababli keyingi bosqichda asosiy o‘zgaruvchilar o‘rtasidagi bog‘liqlik darajasini aniqlash maqsadida korrelyatsion tahlil o‘tkazildi. Ushbu bosqich har bir ko‘rsatkichning YaHM bilan qanchalik yaqin bog‘langanini aniqlash hamda keyingi ekonometrik modellashtirish uchun mos omillarni tanlash imkonini beradi.

Quyidagi jadvalda korrelyatsiya matritsasi keltirilgan bo‘lib, u Surxondaryo viloyatining 2010–2024-yillar oralig‘ida YaHM va asosiy makroiqtisodiy o‘zgaruvchilar o‘rtasidagi bog‘liqlik kuchini aniqlash imkonini beradi (3-jadval).

3-jadval. Asosiy iqtisodiy ko‘rsatkichlar o‘rtasidagi korrelyatsiya matritsasi[4]

Ko‘rsatkichlar	YaHM	Investitsiya	Sanoat	Xizmatlar	Eksport	Bandlik	Aholi
YaHM	1.000	**0.9686**	**0.9737**	**0.9467**	0.1240	0.2552	**0.9691**
Investitsiya	**0.9686**	1.000	**0.9151**	0.8696	0.1533	0.2959	**0.9406**
Sanoat	**0.9737**	**0.9151**	1.000	**0.9912**	0.2170	0.1369	**0.9130**
Xizmatlar	**0.9467**	0.8696	**0.9912**	1.000	0.2162	0.1319	**0.8781**
Eksport	0.1240	0.1533	0.2170	0.2162	1.000	**–0.4828**	–0.0306
Bandlik	0.2552	0.2959	0.1369	0.1319	**–0.4828**	1.000	0.4195
Aholi	**0.9691**	**0.9406**	**0.9130**	**0.8781**	–0.0306	0.4195	1.000

Dastavval YaHM va asosiy makroiqtisodiy o‘zgaruvchilar o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni tahliliy o‘rganish maqsadida korrelyatsiya koeffitsiyentlari aniqlandi hamda ular korrelyatsiya matritsasida aks ettirildi. Shundan so‘ng omillarning natijaviy ko‘rsatkichga ta’siri va ularning o‘zaro bog‘liqligi, shuningdek omillar o‘rtasida multikollinearlik mavjud yoki mavjud emasligini aniqlash uchun korrelyatsiya koeffitsiyentlari matritsasi chuqur tahlil qilindi (2-rasm).

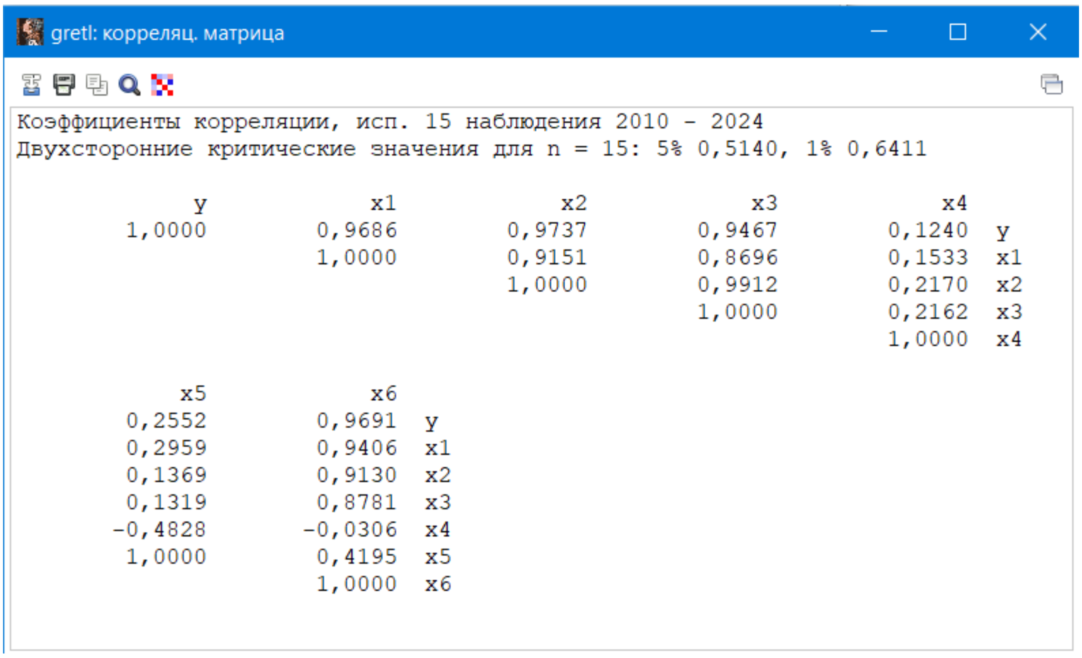

2-rasm. Korrelyatsiya matritsasi[5]

4 Statistik ma’lumotlarga asoslangan muallif ishlanmasi
5 Statistik ma’lumotlarga asoslangan muallif ishlanmasi

3-jadvalda keltirilgan omil o‘zgaruvchilarning natijaviy omilga ta’sirini aniqlash tuzilayotgan ekonometrik modelga bir-birini takrorlaydigan hamda natijaviy omil bilan nisbatan kuchsiz bog‘langan omillarni kiritmaslik imkonini beradi.

Korrelyatsion tahlil natijalari deskriptiv statistikada kuzatilgan umumiy tendensiyalarni tasdiqlab, ularni miqdoriy jihatdan yanada aniqlashtiradi. Xususan, YaHMning investitsiyalar (r = 0,9686), sanoat ishlab chiqarishi (r = 0,9737) va aholi soni (r = 0,9691) bilan juda yuqori ijobiy bog‘liqlikka ega ekanligi aniqlandi. Ushbu natija hudud iqtisodiy o‘sishi asosan kapital qo‘yilmalar, ishlab chiqarish bazasining kengayishi hamda demografik omillar tomonidan qo‘llab-quvvatlanganini ko‘rsatadi.

Xizmatlar sektori ham YaHM bilan kuchli bog‘liqlikka ega (r = 0,9467) bo‘lib, bu holat deskriptiv statistikada aniqlangan yuqori CAGR ko‘rsatkichlari bilan mos keladi. Mazkur natija xizmatlar sektorining Surxondaryo viloyati iqtisodiyotida ustuvor tarmoqqa aylanganini tasdiqlaydi.

Sanoat va xizmatlar sektorlari o‘rtasida juda kuchli o‘zaro bog‘liqlikning mavjudligi (r = 0,9912) ushbu ikki tarmoqning bir-birini to‘ldiruvchi hamda parallel rivojlanayotganini ko‘rsatadi. Ular o‘rtasidagi uzviylik hudud iqtisodiy strukturasi modernizatsiyalashuv jarayonida kompleks tarzda shakllanayotganini anglatadi.

Eksportning YaHM bilan bog‘liqligi past darajada shakllangan (r = 0,1240) bo‘lib, bu ko‘rsatkich mazkur tarmoqning hudud iqtisodiy o‘sish modeliga sezilarli hissa qo‘shmaganini bildiradi. Ushbu holat deskriptiv tahlilda aniqlangan stagnatsiyaga yaqin natijalar bilan ham uyg‘un keladi. Eksport va bandlik o‘rtasidagi salbiy korrelyatsiya (r = -0,4828) esa tashqi savdo kengaygan davrlarda mehnat bozori tarkibida qisqa muddatli moslashuv jarayonlari kuzatilganini ko‘rsatadi.

Bandlik ko‘rsatkichining YaHM bilan sust bog‘liqligi (r = 0,2552) uning tahlil qilinayotgan davr davomida deyarli o‘zgarmaganligi bilan izohlanadi. Aholi sonining barcha asosiy iqtisodiy tarmoqlar bilan yuqori bog‘liqlikka ega ekanligi esa demografik o‘sish hudud iqtisodiy faolligini qo‘llab-quvvatlovchi barqaror omil bo‘lganini tasdiqlaydi.

Shunday qilib, korrelyatsion tahlil deskriptiv statistikada aniqlangan tendensiyalarni miqdoriy jihatdan tasdiqlaydi hamda iqtisodiy o‘sishning asosiy drayverlari sifatida investitsiyalar, sanoat ishlab chiqarishi, xizmatlar sektori va aholi soni ajralib chiqishini ko‘rsatadi. Eksport va bandlik ko‘rsatkichlari esa iqtisodiy o‘sish bilan kuchli bog‘liqlikka ega bo‘lmay, hudud rivojlanishining ikkilamchi omillari sifatida namoyon bo‘ladi. Ushbu natijalar keyingi bosqich — ko‘p omilli regressiya modelini qurish uchun ishonchli empirik bazani shakllantiradi.

Keyingi qadamda natijaviy omil bilan kuchsiz bog‘langan omillar chiqarib tashlanib, regressiya tenglamasi tuzildi. Regressiya tenglamasini shakllantirish ekonometrik tahlil va modellashtirish uchun mo‘ljallangan, amaliy dasturiy ta’minot sinfiga kiruvchi gretl 2022c dasturidan foydalangan holda amalga oshirildi.

$$YaHM = -43047,7 + 0,945x_1 + 0,764x_3 + 1,259x_6 + \varepsilon \qquad (1)$$

Tuzilgan ekonometrik modellar ahamiyatliligi, sifati, parametrlarini ishonchliligi va keyinchalik prognozlashda qo‘llash mumkinligi quyidagi mezonlar asosida baholandi:

Ko‘p omilli regressiya tenglamasi statistik ahamiyatliligi Fisherning F-mezonidan foydalangan holda tekshirildi. Ma’lumki, ahamiyatlilikni baholash statistik farazlar asosida amalga oshiriladi: bunday holda asosiy faraz $H_0: \sigma_{\hat{y}}^2 = \sigma_{\varepsilon}^2$, muqobil faraz esa $H_a: \sigma_{\hat{y}}^2 \neq \sigma_{\varepsilon}^2$, deb qaraladi. Nol farazni tekshirish uchun Fisher mezonining hisoblangan va jadvalli qiymatlarini aniqlash zarur. Fisher mezonining jadval qiymati $F(\alpha, f_1, f_2)$, (bunda α - ahamiyatlilik koeffitsiyenti; f_1 – omil o‘zgaruvchilar soni, f_1=k, f_2=n-1-k; n – kuzatuvlar soni (yillar)), Fisher-Snedekor jadvali bilan aniqlanadi. Agar $F>F(\alpha, f_1, f_2)$ bo‘lsa, unda bu nol farazni rad etib va muqobil farazni qabul qilish kerakligini anglatadi [13].

Nol faraz rad etilmasa, u holda: omil o‘zgaruvchilarning ($x_1, x_2, x_3, ..., x_k$ omillar) YaHM (natijaviy omilga – y) ta’siri ahamiyatsiz, regressiya tenglamasi umumiy sifati past, degan xulosa qilinadi. Agar $F<F(\alpha, f_1, f_2)$ bo‘lsa, unda bu nol farazni qabul qilish lozimligini bildiradi [13].

Ushbu statistik farazlarga amal qilgan holda, gretl 2022c dasturi vositalari yordamida tuzilgan modelning Fisher F-mezonining hisoblab chiqilgan qiymatlari jadval qiymatlari bilan taqqoslandi va $F_{hisob} > F_{jadval}$ ekanligini ko‘rsatdi. Fisherning F-mezoni bo‘yicha $F_{hisob} > F_{jadval}$ bo‘lganligi bois, tuzilgan ko‘p omilli regressiya tenglamasini haqqoniy deb e’tirof etish mumkin.

Keyingi bosqichda, ko‘plik korrelyatsiya koeffitsiyenti hamda determinatsiya koeffitsiyenti yordamida ko‘p omilli regressiya tenglamalari sifati baholandi. Tadqiq etilayotgan obyektda, regressiya tenglamasi uchun, R - ko‘plik korrelyatsiya koeffitsiyenti 0,997 ga teng ekanligi aniqlandi. Bu esa o‘z navbatida, regressiya tenglamasida omillar o‘rtasidagi bog‘liqlik kuchli ekanligidan dalolat beradi (3-rasm).

```
gretl: модель 2

Файл  Правка  Тесты  Сохранить  Графики  Анализ  LaTeX

Последовательное исключение с использованием двухстороннего p-значения = 0,05

 Исключена переменная x2               (p-значение 0,969)
 Исключена переменная x4               (p-значение 0,711)
 Исключена переменная x5               (p-значение 0,068)

Тестирование модели 1:

  Нулевая гипотеза: параметры регрессии нулевые
    x2, x4, x5
  Тестовая статистика: F(3, 8) = 1,17372, p-значение 0,378569
  Исключение переменных улучшило 3 из 3 информационных критериев.

Модель 2: МНК, использованы наблюдения 1-15
Зависимая переменная: y

             коэффициент    ст. ошибка   t-статистика   p-значение
  ------------------------------------------------------------------
  const     -43047,7       11469,8         -3,753       0,0032    ***
  x1             0,945270      0,196006     4,823       0,0005    ***
  x3             0,764714      0,117174     6,526       4,27e-05  ***
  x6            21,2595        5,15214      4,126       0,0017    ***

Среднее завис. перемен  21317,77   Ст. откл. завис. перем  16104,97
Сумма кв. остатков      24263439   Ст. ошибка модели       1485,183
R-квадрат               0,993318   Исправ. R-квадрат       0,991496
F(3, 11)                545,0735   Р-значение (F)          3,06e-12
Лог. правдоподобие     -128,5073   Крит. Акаике            265,0146
Крит. Шварца            267,8468   Крит. Хеннана-Куинна    264,9845
обратите внимание на сокращенные обозначения статистики
```

3-rasm. Koʻp omilli regressiya modeli baholash natijalari[6]

Determinatsiya koeffitsiyenti orqali modelning umumiy sifatiga baho berildi. Ya’ni determinatsiya koeffitsiyenti (R^2) regressiya modelining umumiy tushuntirish qobiliyatini baholash imkonini beradi. Olingan natijalarga koʻra, YaHM oʻzgaruvchanligining 99,3 foizi modelga kiritilgan mustaqil oʻzgaruvchilar tomonidan izohlanadi, qolgan 0,7 foizi esa modelda hisobga olinmagan omillar ta’siri bilan bogʻliq.

R^2 regressiya modelining YaHMdagi oʻzgaruvchanlikni qanchalik darajada izohlab berishini koʻrsatadi. Ammo u har doim yangi omil qoʻshilganda oshib boradi, hatto u omil iqtisodiy jihatdan ahamiyatsiz boʻlsa ham.

Adjusted R^2 aynan shu kamchilikni bartaraf etadi. Determinatsiyaning normallashtirilgan koeffitsiyenti (Adjusted R^2), modelga kiritilgan mustaqil oʻzgaruvchilar sonini hisobga olgan holda uning tushuntirish qobiliyatini baholaydi. Hisob-kitoblarga koʻra, Adjusted R^2 = 0,9914 boʻlib, bu YaHM oʻzgaruvchanligining 99,14 foizi tanlangan omillar tomonidan izohlanishini va regressiya modelining yuqori sifatga ega ekanligini koʻrsatadi. R^2 va Adjusted R^2 qiymatlarining yaqinligi modelning ortiqcha omillar bilan yuklanmaganini tasdiqlaydi.

Modelning aniqligi ε - oʻrtacha absolyut foiz xatolik (approksimatsiya xatolik) qiymatlari yordamida baholandi. Regressiya tenglamasi uchun oʻrtacha approksimatsiya xatolik koeffitsiyenti ε= 0,062 (6,2 %)ga teng ekanligi aniqlandi (4-jadval).

4-jadval. Oʻrtacha absolyut foiz xatolik qiymati va izohi[7]

Oʻrtacha absolyut foiz xatolik (ε), %	**Izoh (Sharh)**
<10	Prognoz aniqligi yuqori
10-20	Aniqligi yaxshi
20-50	Aniqligi qoniqarli
>50	Aniqligi qoniqarsiz

Fikrimizcha, ushbu modeldan amaliy maqsadlarda toʻlaqonli foydalanish mumkin.

Koʻp omilli regressiya tenglamasi parametrlari ishonchliligi Styudentning t – mezonidan foydalangan holda tekshirildi (baholandi). Natijada, regressiya tenglamasidagi Styudent mezonining hisoblangan qiymatlari uning jadval qiymatlaridan katta ekanligini koʻrsatdi. Koʻrib chiqilayotgan regressiya tenglamasida Styudent t-mezonining hisoblangan qiymatlari t_{a1} = 4,823, t_{a3} = 6,526, t_{a6} = 4,126 ga teng. Styudent t-mezonining jadval qiymati esa sur’at erkinlik darajasi soni f_1=3 ga va maxraj erkinlik darajasi soni f_2 = n-1-k = 15-1-3 = 11 ga

6 Izoh: Gretl 2022c dasturida OLS usuli asosida muallif tomonidan hisoblangan.
7 Manba: http://www.ekonomika-st.ru/drugie/metodi/metodi-prognoz-1-2.html

teng bo‘lganda hamda ahamiyatlilik koeffitsiyenti α=0,05 ehtimollikga mos holatda, t_{jadval} = 2,2009 ni tashkil etdi. Tahlil natijalari, Styudent t-mezonining hisoblangan qiymatlari jadval qiymatlaridan ($t_{a1} > t_{jad}$, $t_{a3} > t_{jad}$, $t_{a6} > t_{jad}$) kattaligini, shuningdek, regressiya tenglamasi $a_{1,}$ a_6 , a_7 parametrlari ahamiyatli ekanligini ko‘rsatdi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mazkur ish Surxondaryo viloyatida 2010–2024-yillar davomida hududiy iqtisodiy o‘sish jarayonlari hamda ularning asosiy determinantlarini ekonometrik yondashuv asosida tahlil qilishga bag‘ishlandi. Tadqiqotda yalpi hududiy mahsulot (YaHM) dinamikasiga ta’sir ko‘rsatuvchi asosiy makroiqtisodiy omillar sifatida investitsiyalar hajmi, sanoat ishlab chiqarishi, xizmatlar sektori rivoji, eksport ko‘rsatkichlari, bandlik darajasi va aholi soni tanlab olindi.

Deskriptiv va korrelyatsion tahlil natijalari Surxondaryo viloyatida iqtisodiy o‘sish asosan investitsiya faolligi, xizmatlar sektori kengayishi hamda sanoat ishlab chiqarishining o‘sishi bilan uzviy bog‘liqligini ko‘rsatdi.

Ko‘p omilli regressiya modeli natijalari hududiy iqtisodiy o‘sish determinantlari o‘rtasidagi bog‘liqlikni miqdoriy jihatdan tasdiqladi. Modelning determinatsiya koeffitsiyenti ($R^2 \approx 0,993$) YaHMdagi o‘zgarishlarning katta qismi tanlangan omillar orqali izohlanishini ko‘rsatdi. Normallashtirilgan determinatsiya koeffitsiyentining yuqori qiymati (Adjusted $R^2 \approx 0,991$) modelning haddan tashqari moslashuvga ega emasligini hamda tanlangan omillar to‘plamining iqtisodiy jihatdan asosli ekanligini tasdiqlaydi. Prognoz aniqligining o‘rtacha foiz xatosi (MAPE ≈ 6 %) model natijalarining amaliy jihatdan ishonchliligini ko‘rsatib, uni hududiy rivojlanish strategiyalarini shakllantirishda qo‘llash imkonini beradi.

Tadqiqot natijalari asosida Surxondaryo viloyatida iqtisodiy o‘sishni jadallashtirish uchun investitsiyalarni yuqori qo‘shilgan qiymatga ega tarmoqlarga yo‘naltirish, xizmatlar sektorini diversifikatsiyalash, sanoat ishlab chiqarishida texnologik yangilanishlarni jadallashtirish hamda bandlikni oshirishga qaratilgan faol mehnat bozori siyosatini kuchaytirish zarurligi asoslab berildi. Shu bilan birga, eksport salohiyatini oshirish maqsadida hududiy mahsulotlarning raqobatbardoshligini kuchaytirish va tashqi bozorlar bilan integratsiyani chuqurlashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu bilan birga, mazkur ish bir qator cheklovlarga ega ekanligini qayd etish lozim. Avvalo, tahlil 2010–2024-yillarga oid vaqt qatori ma’lumotlari bilan cheklangan bo‘lib, institutsional sifat, innovatsion faollik, norasmiy sektor hajmi hamda infratuzilma sifati kabi ayrim muhim omillar statistik ma’lumotlarning cheklanganligi sababli modelga kiritilmadi. Shuningdek, tadqiqot bitta hudud misolida olib borilgani natijalarni boshqa viloyatlarga to‘liq ekstrapolyatsiya qilish imkonini cheklaydi. Kelgusidagi tadqiqotlarda hududlararo solishtirma tahlillar, panel ma’lumotlar yondashuvi hamda fazoviy ekonometrik modellarni qo‘llash hududiy iqtisodiy o‘sish omillarini yanada chuqurroq ochib berish imkonini yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. “World Full Year GDP Growth.” (2025). Trading Economics. https://tradingeconomics.com/world/full-year-gdp-growth Trading Economics+1
2. “Measurement and Influencing Factors of Regional Economic Resilience.” (2023). Sustainability, 16(8), Article 3338. https://doi.org/10.3390/su16083338 MDPI
3. Zaripova M.D., Normurodov A.A. Surxondaryo viloyatining iqtisodiy salohiyatini baholashning statistik yondashuvi. “Hududlarda iqtisodiyotni barqaror rivojlantirish: muammolar va yechimlar” respublika ilmiy-amaliy anjumani. Buxoro shahri, 14-noyabr 2025 yil. 252-258-betlar.
4. Crescenzi, R., & Iammarino, S. (2017). Global investments and regional development trajectories: The missing links. Journal of Economic Geography, 17(5), 1179–1208. https://doi.org/10.1093/jeg/lbx006
5. Boschma, R. (2015). Towards an evolutionary perspective on regional economic resilience. Regional Studies, 49(5), 733–751. https://doi.org/10.1080/00343404.2014.959481
6. Martin, R., & Sunley, P. (2015). On the notion of regional economic resilience: Concept, measurement, and policy implications. Journal of Economic Geography, 15(1), 1–42. https://doi.org/10.1093/jeg/lbu015
7. World Bank. (2020). Uzbekistan Country Economic Memorandum: A new economic model for inclusive and sustainable growth. World Bank Publications.
8. Asian Development Bank. (2023). Key Indicators for Asia and the Pacific 2023. ADB. https://www.adb.org
9. OECD. (2021). OECD Regional Outlook 2021: Addressing COVID-19 and moving to resilient recovery. OECD Publishing. https://www.oecd.org
10. Kerimova, A. (2021). Regional economic development in resource-dependent economies: Evidence from Kazakhstan. Eurasian Economic Review, 11(4), 567–589. https://doi.org/10.1007/s40822-021-00194-8
11. Umarov, A. (2019). Determinants of regional GDP growth in Uzbekistan: An econometric analysis. Journal of Economics and Innovative Technologies, 7(3), 112–119.
12. Rasulov, M. (2021). Structural transformation and regional growth patterns in Uzbekistan. Central Asian Economic Review, 23(2), 45–59.
13. Зарипова, М. (2021). Олий таълим муассасаларида таълим сифат ва самарадорлигини корреляцион-регрессион таҳлил ёрдамида ошириш. Iqtisodiyot va ta’lim, (5), 269-276.

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov
Musahhih: Zokir ALIBEKOV
Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir oʻgʻli

2025. № 12

© Materiallar koʻchirib bosilganda ""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida koʻrsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna boʻlishingiz mumkin. Obuna boʻlgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga toʻlov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida joʻnatishingizni soʻraymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga joʻnatamiz.

""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan
Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi boʻyicha roʻyxatdan oʻtkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulugʻbek tumani
Kumushkon koʻchasi, 26-uy.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz